

Opracowanie: **Wanda Jabłońska**

Zielnik symboliczny „wieków ciemnych” – krótki tekst na temat znaczenia dowolnych pięciu roślin (w oparciu o „Florarium christianum”)

Od prawników człowieka otaczały rośliny i zwierzęta. Bez nich człowiek nie istniałby. Według chrześcijan, Świat, w tym oczywiście rośliny, stworzone zostały przez Boga.

Symbolika to ogół znaków lub znaczeń używanych w jakiejś dziedzinie; symboliczne przedstawienie kogoś lub czegoś ma wielopłaszczyznową interpretację. Symbolika dotyczy również roślin – drzew, kwiatów i owoców, jak również ich zapachu czy koloru. Wszystko to, co pozwala spojrzeć w różnoraki sposób na przyrodę i zrozumieć ją. Monumentalność drzew, piękno kwiatów i ich zapachów, właściwości lecznicze i smakowe ziół spowodowały, iż w większości kultur i religii antycznych, po czasy współczesne, rośliny odgrywały istotne znaczenie. Znaczenie nie tylko praktyczne, ale i duchowe.

Ksiądz prof. Stanisław Kobiela w swej pracy „Florarium christianum” sugerował się przede wszystkim chrześcijańskimi treściami symboliki roślin. W oparciu o tę książkę przedstawię symbolikę pięciu wybranych przez siebie roślin.

Hyzop

To półkrzew pochodzący z rejonu Morza Śródziemnego. Obecnie spotykany na znacznej części obszaru południowej i środkowej Europy. Występuje również na Syberii, Kaukazie i w Iranie. W Polsce jest hodowany, ale niekiedy na łąkach czy starych murach można go spotkać w zupełnie dziczałej formie.

Roślina osiąga wysokość do ok. 60 cm. Łodygi u dołu ma zdrewniałe, rozgałęzione i gęsto ulistnione. Cała roślina zawiera w sobie olejki eteryczne, które sprawiają, iż pachnie kamforą, gorzko.

Anonimowy średniowieczny autor tak opisywał hyzop – jest to roślina, która wyrasta z ziemi, wzrasta wzdłuż i rozgałęzia się, wydaje liście. Pachnące kwiaty mają kolor hiacyncu. Autor przyrównał tę roślinę do św. Augustyna. Korzeń to wiara serca. Wyrastanie rośliny z ziemi to wyznanie grzechów. Wzrost – nadzieja dóbr nadprzyrodzonych, gałązki miały symbolizować pomnożenie cnót; liście to dobre czyny. Hiacyntowy kolor miał symbolizować praktykowanie cnót.

Persowie moczyli hyzop w wodzie, którą potem stosowali do obmywania całego ciała. W wyniku tego zabiegu skóra miała nabierać pięknej barwy. Hipokrates natomiast przy dolegliwościach płucnych zalecał picie wywaru z hyzopu. Już w czasach antycznych uważano, iż hyzop ma działanie antyseptyczne.

Pismo Święte wymienia roślinę o hebrajskiej nazwie ezop. Nie do końca zostało wyjaśnione co to za roślina, prawdopodobnie hyzop. Musiał występować w Egipcie, w Palestynie, na pustyni, mógł wyrastać z osłabionych spoin murów. Izraelici, podczas Paschy, używali gałązek hyzopu do kropienia nimi nadproży, podwoi swoich domów krwią baranka oraz do oczyszczającego kropienia krwią swoich osiedli w Palestynie. Musiał więc hyzop mieć odpowiednią wielkość i wysokość. Jako krzew, hyzop mógł mieć łodygę dochodzącą do 120 cm skoro podczas ukrzyżowania podano na niej Jezusowi gąbkę nasączoną octem. Ocet miał ugasić pragnienie, natomiast aromatyczny zapach hyzopu miał odświeżać.

W obrzędach starotestamentowych hyzop był zapowiedzią krwi Chrystusa mającej moc oczyszczenia z grzechów. Natomiast św. Augustyn w oparciu o fragment Psalmu 50.9 – „*Pokropisz mnie hyzopem a będę oczyszczony*” uważał, że hyzop jest symbolem pokory Chrystusa, skruchy i oczyszczenia. Hyzop miał oznaczać wiarę.

Raban Maur natomiast przypisywał hyzopowi symbolikę sakramentu chrztu św. i ludzkiej natury Chrystusa.

Lecznice działanie hyzopu (szczególnie w chorobach płuc i żołądka) potwierdzają św. Augustyn i Grzegorz Wielki. Podobnie włoski uczoney Kasjodor przypisywał lecznicze właściwości hyzopowi. Porównywał on moc oczyszczającą sakramentów Nowego Testamentu do działania hyzopu. Nawiązywał w ten sposób do przepisu z Księgi Kapłańskiej. Przepis zalecał, aby trędowaty „*ofiarował za siebie dwa wróble żywe, które się jeść godzi, i drewno cedrowe, i hyzop*”.

Orygenes (komentator Pisma Świętego w epoce patrystycznej) również potwierdzał lecznicze właściwości hyzopu. Podawał – „*Lekarze twierdzą, że zioło to ma taką właściwość, że oczyszcza i usuwa zanieczyszczenia, które tkwią w ludzkiej piersi wskutek zakażenia szkodliwym płynem. Z tego właśnie powodu przy omawianiu oczyszczenia grzechów powołano się na symbol owej rośliny.*”

Jemiola

Jemiola to wiecznie zielony półpasożytniczy krzew. Rośnie na gałęziach różnych drzew. Występuje na terenie Europy i Azji w strefie klimatu umiarkowanego. Ma charakterystyczne, równomiernie widlasto rozgałęzione łodygi o barwie zielonej lub oliwkowozielonej. Grube, skórzaste, bezogonkowe liście kształtu lancetowatego lub eliptycznego. Kwiaty drobne, niepozorne. Owoc biały, kulisty, wielkości ziarnka grochu, lepki.

W starożytności jemiola poświęcona była bogini podziemi Prozerpinie. Eneasz (w mitologii greckiej i rzymskiej bohater wojny trojańskiej, syn króla Anchizesa i bogini Wenus) chcąc dostać się do królestwa Prozerpiny musiał zdobyć gałązkę jemioli.

Pliniusz Starszy rozróżnił trzy rodzaje jemioli. Opisał sposób rozmnażania się jemioli i właściwości lecznicze. Dokładnie opisał metody pracy galijskich druidów przy pozyskiwaniu jemioli oraz sposoby wykorzystania jemioli w ceremoniach religijnych.

Jemiolę ścinano z dębu, szóstego dnia miesiąca księżycowego. Ponieważ wierzono, iż wszystko co wyrosło na dębie ma charakter niebiański. W kontakcie z ziemią mogło utracić swe cudowne właściwości. Tak więc gałązki ścinanej rośliny nie mogły spaść na ziemię. Pod ścinaną roślinę podkładano białą płachtę. Następnie składano ofiarę z białych byków przystrojonych gałązkami jemioli.

Jemiolę stosowano w leczeniu wrzodów i bezpłodności. Do tych celów szczególnie nadawała się jemiola pozyskana z konarów wierzby. W domach na suficie oraz na sztychach dzieci wieszano gałązki jemioli jako magiczny amulet. Natomiast trzonek noża wykonany z gałązki jemioli miał zapobiegać padaczce.

Wiele pogańskich praktyk zostało zakazanych w czasach chrześcijańskich.

Przypuszczano, że z jemioli został wykonany krzyż Chrystusa.

Jemiola była symbolem Eucharystii koniecznej dla zdrowia duszy. Jak jemiola zapuszcza korzenie w konarach dębu, tak dusza powinna zakorzenić się w drzewie życia, czyli w krzyżu. Była również symbolem intymnej więzi i współpracy Maryi z Chrystusem.

Na niezniszczalność i nieśmiertelność oraz płodność wskazywać miała wieczna zieloność jemioli. Natomiast kleista substancja otaczająca nasiona uważana była za spermę bogów a nasiona miały być pełną, boską rosą.

Miała chronić przed złymi mocami, czarami i czarownicami. Wierzono, że ułatwia poczęcie i leczy niepłodność. Zabliźniała rany.

Legenda mówi, iż wyrasta na drzewie, w które uderzył piorun.

Różnorodne właściwości jemioli sprawiły, iż była bardzo popularna nie tylko w Europie. W tradycji Bożego Narodzenia pocałunek pod jemiolą miał przynosić szczęście.

Olsza, olcha, olszyna

Drzewo występujące w Europie i zachodniej Azji. Osiąga wysokość do 30 metrów. Pień jest pokryty ciemnobrązową szorstką korą z siecią drobnych rys. Liście ułożone skrętolegle, pojedyncze na długim ogonku.

Znana od prawieków, już w czasach pogańskich. Drzewa olchowe otaczały wyspę śmierci czarownicy Kirke (wróżbitka i czarodziejka). Wergiliusz twierdził, iż w drzewa w olchowym lasku zamienione zostały siostry Faetona. Według mitologicznych przekazów okazałe olchowe drzewa miały oceniać grotę nimfy Kalipao.

Izydor z Sewilli łacińską nazwę olchy wywodził od *olnus*, czyli tego, który żywi się wodą rzeki. Olchy rosną na wilgotnym terenie i w pobliżu rzek. Mają drewno delikatne i miękkie.

Poganie uważali olchę za drzewo diaboliczne – po ścięciu z pnia miały się sączyć krople krwi. Germanie chcąc wyrzec się przed sądem swojej rodziny łamali na swoich głowach gałąź olchową.

Hildegarda z Bingen uważała, iż olcha symbolizuje bezużyteczność i prawie nie ma właściwości medycznych. Zalecała okładać niewielkie owrzodzenia świeżymi liśćmi tego drzewa.

Ostrokrzew kolczasty

Ciernisty krzew o ciemnozielonych, błyszczących liściach. W stanie dzikim występuje w Europie i Afryce. Jako roślina ozdobna jest szeroko rozpowszechniony w uprawie w Europie Zachodniej i w Ameryce Północnej. Ma czerwone kuliste owoce, które chętnie zjadają ptaki. Dla ludzi owoce ostrokrzewu są trujące.

Pliniusz przypisywał ostrokrzewowi posadzonemu w pobliżu domostwa zdolność powstrzymywanie wszelkich szkodliwych dla gospodarstwa wpływów. Pitagoras natomiast twierdził, iż kwiat ostrokrzewu ścina wodę w lód. Kij wykonany z gałęzi krzewu rzucony w pobliże jakiegoś zwierzęcia miał mieć moc przyciągania do siebie tego zwierzęcia.

Germanie i Celtowie uważali krzew ostrokrzewu za roślinę świętą. Cztili krzewy ostrokrzewu na równi z jemiolą i dębem. Trwałe, piękne w kolorze liście miały symbolizować nadzieję i miłość. Gałązki ostrokrzewu stosowano do odstraszenia złych mocy. Medycyna ludowa przypisywała ostrokrzewowi właściwości apotropaiczne (mające bronić przed złem) – służył jako środek przeciw uderzeniom pioruna.

Cierniste listki ostrokrzewu spowodowały, iż uważano, że z gałązek ostrokrzewu wykonana została ciernista korona Chrystusa.

Stokrotka

Bylina występująca w Europie i Azji Mniejszej. Osiąga wysokość 4–20 cm. Ma liście zebrane w przyziemne różyczki i łodygi z jednym koszyczkiem kwiatowym. Jest często uprawiana jako roślina ozdobna.

Celtowie wierzyli, iż stokrotka jest kwiatem solarnym. Łączyli ją z gęsiami, które w swych corocznych przelotach kierują się ruchem słońca. Stokrotka podobnie w ciągu dnia kieruje swój kwiat w stronę słońca. Symbolizuje wiosnę. Angielskie przysłowie mówi: *„Kiedy postawisz stopę na siedmiu stokrotkach jest już wiosna”*.

Germanie stokrotkę poświęcili bogini wegetacji i płodności Frei.

Stokrotki, pod wieczór i kiedy pada deszcz zamykają swoje kwiatki. Stały się symbolem matczynej miłości.

Legenda mówi, iż stokrotki wyrosły wszędzie tam, gdzie podczas ucieczki do Egiptu spadły na ziemię łzy Matki Bożej. Te kwitnące wczesną wiosną kwiatki wskazują na tajemnicę Wcielenia Chrystusa, Odkupienia i życia wiecznego. W chrześcijaństwie stokrotki symbolizują czystość, niewinność i skromność. Cnoty te odnoszą się do osoby Najświętszej Marii Panny.

Zrealizowano w ramach projektu „Historyczne ogrody Małopolski w naszej pamięci i fotografii”
dofinansowanego ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
pochodzących z Funduszu Promocji Kultury (2020 r.)

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**